Keli mirusieji buvo su dantų taisymo žymėmis: daliniu protezu su apkabėlėmis, su balto metalo dantimi. Vieno mirusiojo (kapas 100) lūžusi dešinė koja, taip pat identifikuota kairiosios rankos amputacija (kapas 102). Prie ilgųjų kaulų aptikti medicininiai drenažiniai vamzdeliai gali liudyti atliktas amputacijas ar kitas medicinines intervencijas. Griaučiai prastai išlikę – galbūt tam įtakos turėjo nepalankios dirvožemio sąlygos (didelė drėgmė).

Tiriant aptikti palaikai bus perlaidoti vokiečių karių kapinėse Klaipėdoje. Kapuose rastos prastai išlikusios aprangos ir ekipuotės liekanos bus perlaidotos kartu su palaikais, geresnės būklės daiktai perduoti MM. Tapatybės nustatymui svarbūs identifikaciniai žetonai ir daiktai, buteliai su dokumentais bei simbolinės reikšmės kario palikuonims galintys turėti asmeniniai daiktai perduoti VDK.

The Second World War German Military Gravesites in Mažeikiai District in 2016

In 2016, an investigation of Second World War German military graves were conducted in old cemeteries in the town of Viekšniai and in a park in the city of Mažeikiai (Both locations are in Mažeikiai District (Northwest Lithuania)) and the remains were exhumed. All of the exhumed remains will be reburied in military cemeteries in Klaipėda.

A total of 58.2 m^2 was excavated in Viekšniai and the graves of 20 soldiers, their heads to the S, were discovered at a depth of 0.7–1.2 m. All (but one) (who were mostly 20–45 year-old males) had been interred without a coffin. A 45 x 45 x 20 cm box with burnt human bones was discovered in one grave. Fragments of uniforms, footwear, and gear as well as personal items (Fig. 1) and in four graves, glass bottles for keeping documents (Figs. 2, 3) were found near the remains. 16 of the 20 buried soldiers had identification tags. Signs of injuries, fractures, amputations, and treatment were identified (Fig. 4).

A 56.7 m^2 area was excavated in a Mažeikiai city park after the trees growing over the graves had been removed (Fig. 5). The remains of five German soldiers were exhumed (Fig. 6). The dead had been buried at a depth of 1.1–1.3 m with their heads to the E. Two had been interred prone without a coffin, three supine in plank coffins that widened at the head. An identification tag and the remains of clothing: uniform buttons, jackboots, cloth, a belt buckle, and leather belts were found near the remains. Medical gear: rubber drainage tubes and straps were likewise recovered. Several of the dead had signs of dental work: a removable partial denture and a white metal tooth. One had a fracture of the right leg, another an amputated left arm.

Ingrida Čičiurkaitė

Vokiečių karių palaidojimai Paibutiškio ir Pašekščio kaimuose

2017 m. vykdyti II Pasaulinio karo laikų vokiečių karių palaikų ekshumavimo darbai Labanoro seniūnijoje (Švenčionių r.). Netoli Paibutiškio ir Pašekščio kaimų ištirtos dvi 10,5 m^2 dydžio perkasos, iš viso 21 m^2 plotas. Atidengti ir ekshumuoti dviejų II Pasaulinio karo vokiečių karių palaikai. Įžemis – geltonas smėlis tyrinėtose vietose aptiktas 15–20 cm gylyje.

Vokiečių pėstininko Armino Scheiderbauerio dienoraščiuose minima, kad vokiečių daliniai, traukdamiesi į vakarus, Labanoro apylin-

kėse buvo 1944 m. liepos 11 d. „Tai buvo panašu į klajojantį katilą, ir ten patekusiai kariuomenei teko kovoti siekiant išlaikyti atvirą kelią trauktis į vakarus“ (Scheiderbauer A., *Mano jaunystės nuotykiai, arba vokiečių pėstininkas Rusijoje 1941–1947 m.,* V., 2015, p. 133–134). A. Scheiderbaueris tarnavo 252-ojoje pėstininkų divizijoje, tačiau traukiantis vyravo sumaištis ir dažnai prisijungdavo įvairių dalinių likučiai: „Traukimasis ir su tuo susijusi sumaištis patvirtino šią taisyklę, pavyzdžiui, tais atvejais, kai į vakarus prasiveržda vo ir prisijungdavo prie mūsų sutriuškintų dalinių likučiai.“ Paibutiškyje ir Pašekštyje palaidoti pavieniai kariai iš skirtingų kuopų taip pat galėjo būti iš tokių „sutriuškintų“ dalinių.

Dažniausiai vienintelis informacijos šaltinis apie pavienių vokiečių karių žūties ir laidojimo aplinkybes yra vietinių gyventojų liudijimai ir netiesioginiai prisiminimai. Informacijos apie kapavietes suteikė Labanoro apylinkių gyventojai Sigitas Zemlevičius ir Jonas Gradauskas.

Anot liudininko S. Zemlevičiaus, netoli jo namų, **Paibutiškio** kaime jo senelis II Pasaulinio karo metais palaidojo vieną vokiečių karį. Tikslių kario žūties aplinkybių bei metų liudininkas nepamena. Kapo vietą liudininkui parodė jo tėvas. Kartu jie buvo atkasę palaidojimą, rastus daiktus sudėję į maišelį, padėjo prie kairės kario kojos ir užkasė. Vykdant ekshumavimo darbus liudininkas prisiminė, kad palaidotas karys vis dėlto galėjo būti sužeistas į juosmens sritį. Kapavietė yra į ŠV nuo Paibutiškio kaimo esančiame miške. Vieta apaugusi jaunomis pušaitėmis, samanomis ir uogienojais. Kapo vietą žymi medinis kryžius be užrašo ir už jo auganti gudobelė.

Nurodyta palaidojimo vieta yra maždaug 90 m atstumu nuo kelių Paibutiškis–Aukštasalė ir Labanoras–Paibutiškis–Pašekštys sankirtos, kairėje kelio Paibutiškis–Aukštasalė pusėje. Kapo koordinatės yra 6125303, 614635 (LKS 94). Palaikų ekshumavimui suformuota 3,5x3 m dydžio perkasa. Tokie perkasų matmenys pasirinkti dėl tiksliai žinomų palaidojimų vietų, kurios gana aiškiai išsiskyrė vizualiai. Įžemyje atidengtas polietileninio maišo kraštas (1 pav.). Maiše buvo visas skeletas su greta jo aptiktais radiniais. Skeletas gausiai apaugęs šaknimis, į maišą sukrautas tvarkingai: ilgieji kaulai, šonkauliai ir slanksteliai, o ant viršaus kaukolė ir apatinis žandikaulis. Šalia skeleto aptiktas diržas ir perpetės, šovinių dėtuvė ir jos dirželių fragmentai, odinių duonmaišio arba kuprinės detalių, sviesto dėžutės dalių, šakutė ir per pusę perlaužtas identifikacinis kario žetonas.

Anot liudininko J. Gradausko, šalia **Pašekščio** kaimo palaidotas vienas vokiečių karys. Kaimo gyventojai jį palaidojo, pastatė kryželį ir prižiūrėdavo „kareivėlio kapą“. „Tačiau šiuo metu vieta apleista, liko mažai liudininkų, prisimenančių kareivio likimą.“ Liudininkas minėjo, kad žmonės atsimena, „jog baigiantis karui ant kalvelės greta kaimo sėdėjo senas

1 pav. Paibutiškyje atidengtas maišas su palaikais. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 1. The bag with remains unearthed in Paibutiškis.

2 pav. Pašekštyje atidengti kario palaikai. I. Čičiurkaitės nuotr.

Fig. 2. The military remains unearthed in Pašekštis.

vokiečių kareivis, suvalgė šokoladą ir mirė". Dėl šios informacijos kreiptasi į Labanoro seniūną Vincą Jusį, kuris nurodė tikslią palaidojimo vietą. Kapas yra į ŠR nuo kaimo esančiame miške. Kapo vieta apaugusi neaukštais lapuočiais, krūmais ir žole. Ją žymi nedidelis kauburėlis ir medinis kryželis be užrašo.

Nurodyta kapo vieta yra 200 m į V nuo Miruolio ežero, ŠR kelio Labanoras–Paibutiškis–Pašekštys dalyje esančioje kalvelėje, nuo kelio nutolusioje apie 50 m. Vietos koordinatės: 6124390, 615299 (LKS 94). Palaikų ekshumavimui suformuota 3,5x3 m dydžio perkasa. Įžemyje perkasos ŠR dalyje išryškėjo ŠR–PV kryptimi orientuotas 1,7x0,5 m dydžio kapo duobės kontūras. Kapo duobės užpildą sudarė rusvas smėlingas gruntas. Jame 75–80 cm gylyje atidengti žmogaus griaučiai. Mirusysis palaidotas aukštielninkas, ŠV–PR kryptimi, galva orientuota į ŠV, veidine dalimi į R pusę. Rankos sulenktos dubens srityje, kojos ištiestos (2 pav.). Dešinėje mirusiojo pusėje, krūtinės srityje aptiktas sveikas identifikacinis kario žetonas. Neperlaužtas žetonas patvirtintų liudininkų informaciją, kad karį palaidojo patys gyventojai. Taip pat greta mirusiojo buvo metalinių diržo reguliatorių ir amunicinio diržo sagčių, pieštuko fragmentas, sudužusio veidrodėlio šukių, uniformos sagų ir įvairių dirželių fragmentų bei uniformos skiaučių. Mirusiajam tarp kojų buvo padėtos penkios šovinių apkabos.

Sprendžiant iš žetonų šifruočių, kariai priklausė 311-ajai rezervinio grenadierių bataliono štabo kuopai ir 316-ajai mokomojo grenadierių bataliono kadrinei kuopai (ST. Kp. G.E.B. 311; Stam. kp. Gr.E.B. 316).

Atlikus antropologinę analizę nustatyta, kad tai 30–35 ir 20–25 m. amžiaus vyrų palaikai. Abiejų karių palaikuose yra su fiziniu krūviu susijusių pakitimų, galbūt ilgo žygiavimo pasekmių. Sužeidimų patyrė tik Paibutiškyje palaidotas karys. Jis buvo sužeistas kulkos ar skeveldros į dubenkaulio sritį, taip pat skeleto kairėje pusėje aptiktos kelios įsmigusios skeveldros ir perimortaliniai lūžiai. Sužeidimą dubenkaulio srityje galima sieti su liudininko prisiminimais apie kario sužalojimus juosmens srityje. Mirusiojo pakauškaulyje aptikta durtinės žaizdos anga, kurios kryptis yra iš nugaros. Pašekštyje palaidotam kariui galbūt buvo aptvarstyta minkštųjų audinių žaizda žastikaulyje.

Atsižvelgiant į aptiktus žetonus ir liudininkų informaciją, galima daryti išvadą, kad abu karius su turėtais daiktais palaidojo gyventojai. Tačiau Paibutiškio kaimo apylinkėse žuvusio kario identifikacinį žetoną galėjo perlaužti vokiečių kariai. Nepaisant galimų netikslumų, liudininkų prisiminimai yra vienas svarbiausių, o kartais ir vienintelis informacijos šaltinis, ypač kalbant apie pavienių karių palaidojimo atvejus.

Palaikai bus perlaidojami Vilniaus Vingio parko karių kapinėse. Aptiktos negausios ir prastai išlikusios aprangos liekanos bus perlaidotos kartu su palaikais. Identifikaciniai žetonai bus perduoti VDK.

The Burial of German Soldiers in Paibutiškis and Pašekštis villages

In 2017, two 10.5 m^2 trenches (a total of 21 m^2) were excavated near Paibutiškis and Pašekštis villages in Labanoras eldership, Švenčionys District, (East Lithuania). The remains of two Second World War German soldiers were discovered and exhumed.

Information about the gravesites was supplied by the inhabitants in the vicinity of Labanoras. According to witnesses, both soldiers had been buried by local inhabitants. The burial sites had been marked by small wooden crosses without inscriptions.

The location of the Paibutiškis grave had been shown to a witness by his father. Together they had unearthed the burial and placed the discovered items in a bag that they deposited beside the soldier's left foot before reburying the remains. The aforementioned bag was found at a depth of 20–30 cm (Fig. 1). The grave contained a complete skeleton, a large quantity of tree roots, half an identification tag, and some ammunition fragments.

In Pašekštis, the individual had been interred supine at a depth of 75–80 cm with his body oriented NW–SE and his head to the NW (Fig. 2). The arms were bent in the pelvic area, the legs straight. A complete identification tag and ammunition fragments were found beside the skeleton.

The remains belonged to 30–35 and 20–25 year-old males. Both bore changes that could have been consequences of a long campaign. The soldier buried in Paibutiškis had a pelvic bone lesion caused by a bullet or shrapnel. Several pieces of embedded shrapnel and perimortem fractures were also found. A puncture wound was discovered in the occipital.

Judging from the abbreviations on the tags, the soldiers belonged to: the Headquarters Company of the 311 Grenadier Replacement Battalion and the Basic Training Company of the 316 Grenadier Replacement Battalion (ST. Kp. G.E.B. 311; Stamm. kp. Gr.E.B. 316).

Neringa Dargytė,
Diana Antropikaitė

Karių kapavietė Sadūniškių kaime

2017 m. Sadūniškių kaime (Vilniaus r., Mickūnų sen.) vykdyti II Pasaulinio karo metu žuvusio vokiečių kario palaikų ekshumavimo darbai. Duomenų apie kapavietę suteikė vietinis Zujūnų gyventojas Mantas Trinkūnas. Su juo informacija pasidalino šiose apylinkėse augęs Robertas Sesickis. Nepažymėta kapavietė yra prie Šumsko kelio, Sadūniškių kaimo Š dalyje, prie pat geležinkelio linijos Šumskas–Kyviškės. Anot R. Sesickio, XX a. 9 dešimtmetyje ją dar žymėjo skarda ir akmuo. Vietinių gyventojų žodžiais, čia palaidotas 1944 m. birželio–liepos mėnesiais dalinio evakuacijos metu žuvęs vokiečių karys – karininkas ar puskarininkis. Karo metu atvirų mūšių šiose apylinkėse beveik nevyko, daugiausia traukiniai buvo apšaudomi iš lėktuvų. Vienas bėgantis į traukinį vokiečių karys buvo sužeistas. Galbūt jį kliudė skeveldra. Karys žuvo ir saviškių buvo paliktas gulėti šalia geležinkelio. Jį šalia bėgių palaidojo vietiniai žmonės. Anot gyventojų, karių kūnus taip pat „išmesdavo iš traukinio, dažniausiai vien su apatiniais rūbais". Prieš laidojant kariui nuauti batai, vėliau jie parduoti Vilniuje. Liudininko žodžiais, panašiu laiku aplinkinėje sodyboje mirė ir vienas Raudonosios armijos kareivis, priklausęs tankų daliniui. Pirmiausia